

Dorel Herinean

**PLURALITATEA DE
FĂPTUITORI
ÎN CAZUL INFRAACȚIUNILOR
COMISE DE
PERSOANELE JURIDICE**

Pluralitatea
societară de făptuitori

Dorel Herinean

**PLURALITATEA DE
FĂPTUITORI
ÎN CAZUL INFRACTIUNILOR
COMISE DE
PERSOANELE JURIDICE**

Pluralitatea
societară de făptuitori

Universul Juridic
București
-2024-

Cuvânt-înainte

Lucrarea de față abordează problema răspunderii penale a persoanei juridice în contextul pluralității de făptuitori și relația dintre persoanele fizice și persoanele juridice implicate în pluralitatea de făptuitori. Lucrarea propune un nou concept, pluralitatea societară, al cărui scop este clarificarea vinovăției participanților persoane fizice și persoane juridice în săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală din perspectiva probatoriului în procesul penal. Premisa lucrării este aceea că, în toate cazurile în care o persoană juridică a comis o infracțiune, cel puțin o persoană fizică este implicată în actul de conduită al persoanei juridice, astfel că se impune analiza regulilor în raport de care ia naștere o pluralitate de făptuitori ori o pluralitate de infractori, inclusiv utilizând criteriul poziției pe care persoana fizică o are în organizarea internă a persoanei juridice, importanța atribuțiilor sale în contextul elementului material al laturii obiective sau influența reciprocă în formarea voinței, ca parte a vinovăției în materie penală.

Lucrarea face o analiză coroborată a răspunderii penale a persoanei juridice în contextul interferențelor cu alte tipuri de răspundere ori prin raportare la răspunderea penală a persoanei fizice și clarifică situația juridică a inteligenței artificiale, inclusiv dacă aceasta poate fi privită ca un nou făptuitor din cadrul pluralității.

Pluralitatea de făptuitori care să implice subiecți de drept diferiți de persoanele fizice reprezintă elementul de noutate în conceptul tradițional al participației penale. Tocmai pentru că cele două instituții nu sunt întotdeauna compatibile, lucrarea verifică regulile care le sunt comune, precum și limitele de incidență, pentru a stabili un model de interpretare a legii previzibil, clar, ușor de înțeles și de aplicat în jurisprudență.

Lucrarea tratează posibilele soluții care pot fi avute în vedere și oferă criterii pe baza cărora să se stabilească incidența unor instituții conexe, iar utilitatea lucrării decurge atât din elaborarea unor reguli proprii ale acestei forme de pluralitate de făptuitori, cât și din analiza posibilității implicării sistemelor cu inteligență artificială în pluralitatea societară de făptuitori și a modalității în care soluțiile propuse în cazul unor instituții de drept prin filtrul pluralității societare de făptuitori ar putea ajuta la prevenirea și combaterea criminalității realizate prin intermediul inteligenței artificiale.

Prof. univ. dr. **Lavinia-Valeria Lefterache**

PARTEA I

EVALUAREA INCIDENȚEI REGULILOR CLASICE DE PLURALITATE DE FĂPTUITORI ÎN CAZUL INFRAȚIUNILOR COMISE DE PERSOANELE JURIDICE

Aspecte introductive

În această primă parte a lucrării ne vom ocupa cu evaluarea regulilor clasice de pluralitate de făptuitori atunci când unul dintre aceștia este o persoană juridică, în sensul de a găsi atât incidența acestor reguli, cât și eventualele limite ce ar putea fi identificate. Premisa discuțiilor, după cum am antamat și în introducere, este că aceste reguli se aplică fără probleme în cazul pluralității extrinseci de făptuitori, motiv pentru care această parte este dedicată în principiu studiului relațiilor dintre persoana juridică și persoanele fizice regăsite în aceasta. Totuși, vom arăta, acolo unde este cazul, cum se aplică sau unde există probleme cu privire la aplicarea acestor reguli inclusiv în interiorul pluralității societare de făptuitori.

În continuare, vom studia, mai întâi, specificul răspunderii penale a persoanei juridice în contextul pluralității de făptuitori, pentru a vedea care dintre regulile de bază au o importanță majoră în interacțiunea persoanei juridice cu ceilalți subiecți de drept, mai ales cu cei care se află în pluralitatea intrinsecă de făptuitori (**Capitolul I**). Acest studiu este necesar întrucât doar cunoscând de o manieră aplicată modalitatea de formare a responsabilității persoanei juridice și relația acesteia cu persoanele fizice prin intermediul cărora se exteriorizează ne permite apoi să analizăm, în **Capitolul al II-lea**, cum fac parte persoanele juridice dintr-o pluralitate naturală de făptuitori. Ulterior, vom studia particularitățile implicării unei persoane juridice în cadrul pluralității constituite de făptuitori (**Capitolul al III-lea**) și formele tradiționale de participație penală în cazul persoanelor juridice (**Capitolul al IV-lea**). În fine, vom analiza specificul participației improprie în cazul persoanelor juridice, precum și câteva instituții suplimentare nereglementate *de lege lata* care privesc implicarea mai multor persoane într-o activitate infracțională (**Capitolul al V-lea**).

Capitolul I

Persoana juridică în contextul pluralității de făptuitori

Secțiunea I

Aspecte introductive

Obiectul de cercetare al prezentei lucrări este reprezentat de relațiile dintre persoana juridică și persoana ori persoanele fizice care sunt implicate, într-o formă sau alta, în atragerea răspunderii sale penale, cu o privire particulară în finalul lucrării și asupra inteligenței artificiale, respectiv asupra universurilor virtuale. Studiul acestor relații este

realizat cu scopul identificării naturii, a calificărilor juridice curente ale acestor relații și apoi al conturării unor reguli noi prin care acestea să fie studiate atunci când implică ilicitul penal. Teoriile existente în acest moment trebuie adaptate și dezvoltate pentru a putea răspunde complexității și specificului acestor relații, astfel încât, în interiorul pluralității de făptuitori, răspunderea penală a persoanei juridice să nu se transforme automat într-o cauză de exonerare a persoanelor fizice. Totodată, trebuie identificate acele elemente de fapt ce creează premisa răspunderii penale a persoanelor juridice în pluralitatea de făptuitori cu persoanele fizice.

Cu titlu preliminar, ne vom axa pe stabilirea unor baze pentru discuțiile ulterioare și pe conceptualizarea termenilor pe care urmează să îi folosim. În acest context, vom prezenta modalitatea în care este atrasă răspunderea penală a persoanei juridice, a persoanelor fizice implicate alături de aceasta și vom explica pe larg unii dintre termenii-cheie care au fost definiți în Introducere și cu care vom opera în cele ce urmează. Această succintă, dar necesară radiografie este punctul de plecare, în care identificăm actualele reguli aplicabile și facem tranziția spre elaborarea noii teorii în cazul pluralității de făptuitori persoane juridice și persoane fizice.

Definiția infracțiunii prevăzută în art. 15 C. pen. nu distinge între calitatea de persoană fizică și persoană juridică a subiectului activ. Cu toate acestea, nu se poate pune semnul egalității între modalitatea în care trebuie studiat conținutul constitutiv al infracțiunilor comise de persoanele fizice și cea necesară în cazul infracțiunilor comise de persoanele juridice. Dincolo de regulile general aplicabile, în cazul infracțiunilor comise de persoanele juridice sunt incidente condițiile prevăzute în art. 135 C. pen.²⁶, care stabilesc ceea ce în doctrină sunt cunoscute prin denumirea de „cerințele atașate elementului material al infracțiunii în cazul persoanelor juridice”²⁷. Mai mult, există și alte instituții care necesită o privire adaptată în cazul persoanelor juridice, cum ar fi pluralitatea de făptuitori în cazul nostru, dar și infracțiunile cu subiect activ calificat, poziția de garant, unitatea de infracțiune ș.a. În plus, deși acceptăm fără nicio rezervă realitatea persoanelor juridice, nu trebuie uitat că acestea reprezintă, la o analiză de bază, o ficțiune juridică în spatele căreia stă, întotdeauna, cel puțin o persoană fizică. Nu în ultimul rând, modalitatea de formare a voinței persoanei juridice și, implicit, a elementului subiectiv al răspunderii sale penale este distinctă de cea incidentă în cazul persoanelor fizice, prin faptul că faza internă a actului de conduită al persoanei fizice este înlocuită de o etapă accentuată, perceptibilă din exterior în anumite situații în cazul persoanei juridice²⁸ și prin faptul că voința persoanei juridice reprezintă media ponderată a voințelor persoanelor fizice cu putere decizională²⁹; așadar, vinovăția persoanei juridice are un caracter mixt, fiind formată din factorul volitiv exprimat prin conduita persoanei fizice și factorul intelectual exprimat prin conduita persoanei juridice.

²⁶ Mai exact, este vorba de dispozițiile art. 135 alin. (1) C. pen. în care se reglementează infracțiunile pentru care răspunde persoana juridică, respectiv cele care au fost comise în realizarea obiectului de activitate, cele săvârșite în interesul ei sau cele săvârșite în numele ei.

²⁷ A.-R. Trandafir, *Răspunderea penală a persoanei juridice*, op. cit., p. 263.

²⁸ Această etapă am denumit-o etapa obiectivă. A se vedea *infra*, Secțiunea a II-a, §1.

²⁹ A se vedea *infra*, Secțiunea a II-a, §3.

Toate aceste elemente clarifică aspectele ce stau la baza pluralității de făptuitori în cazul infracțiunilor comise de persoana juridică și/sau a participației penale (răspunderea participanților, voința comună, conduita incriminată) și reprezintă premisele identificării elementelor care vor caracteriza pluralitatea de făptuitori în cazul persoanelor fizice și persoanelor juridice ca având o structură identică sau diferită de cea reglementată în art. 46-52 C. pen.

Pentru acestea, vom prezenta, în acest prim capitol al acestei părți, care sunt etapele formării responsabilității penale a persoanei juridice (**Secțiunea a II-a**), vinovăția persoanelor juridice (**Secțiunea a III-a**) și persoanele fizice implicate în activitatea infracțională a unei persoane juridice (**Secțiunea a IV-a**).

Secțiunea a II-a

Etaple responsabilității penale a persoanei juridice

§1. Răspundere și responsabilitate

Răspunderea penală este un raport juridic (penal) de constrângere. Responsabilitatea este capacitatea de a înțelege caracterul faptelor proprii și de a-și da seama de valoarea și urmările acesteia, precum și capacitatea de a-și dirija conduita în raport cu propriile fapte³⁰. În sistemul nostru de drept, responsabilitatea este o condiție necesară pentru atragerea răspunderii penale inclusiv în cazul persoanelor juridice.

Într-o lucrare anterioară³¹ am susținut că atragerea răspunderii penale a persoanelor juridice este consecința responsabilității dezvoltate în două etape specifice: etapa subiectivă și etapa obiectivă. Afirmam atunci că etapa subiectivă este cea „*în care se adoptă actele statutare ale societății, eventuale proceduri interne, hotărâri ale diferitelor organe sau orice alte elemente decizionale prin care se poate decide în mod direct sau indirect comiterea unor infracțiuni intenționate (e.g. neînregistrarea în contabilitate a anumitor categorii de venituri, încheierea unor parteneriate cu anumite societăți fantomă în vederea obținerii unor facturi emise în baza unor operațiuni fictive) sau în care se creează un cadru nefast sau insuficient reglementat care permite producerea unor rezultate prevăzute de legea penală care puteau și trebuiau să fie prevăzute și/sau prevenite (e.g. un accident de muncă în care sunt distruse anumite bunuri sau este vătămată integritatea corporală a unei persoane)*”³².

Etapă subiectivă poate fi una de lungă durată, dacă este vorba de infracțiuni intenționate (mai ales în cazul premeditării) sau dacă actul de conduită pe baza căruia se va stabili ulterior elementul subiectiv al persoanei juridice se întinde pe o perioadă mai mare de timp. De asemenea, în cazul infracțiunilor săvârșite cu forma de vinovăție a culpei, de regulă,

³⁰ C. Bulai, *Manual de drept penal. Partea generală*, Ed. All, București, 1997, p. 208.

³¹ D. Herinean, *Considerente teoretice...*, cit. supra. Articolul reprezintă publicarea parțială a rezultatelor cercetării realizate pentru lucrarea de disertație cu titlul *Participația în cazul persoanelor juridice*, realizate în 2019 la programul de master Științe Penale din cadrul Facultății de Drept a Universității din București.

³² *Idem*, p. 138.